

Świętokrzyskie

środowisko, dziedzictwo kulturowe, edukacja regionalna

33(37) listopad 2023 r. ISSN 1895-2895

Profesor Tadeusz Karwan

- strażnik pamięci braci Łaszczyńskich

Inspiratorem upamiętnienia życia i dokonań braci dr. Stanisława i dr. Bolesława Łaszczyńskich był zmarły 20 września 2023 r. Tadeusz Karwan wieloletni profesor Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica. Był wybitnym znawcą metalurgii metali nieżelaznych, ekspertem Organizacji Narodów Zjednoczonych, przewodniczącym Komisji Metalurgiczno-Odlewniczej oddziału PAN w Krakowie, członkiem wielu stowarzyszeń naukowych polskich i zagranicznych. Od lat siedemdziesiątych XX w. popularyzował dorobek braci Łaszczyńskich.

Szczegółowo opisał prace badawcze Stanisława, który 7 września 1902 r., na Uniwersytecie w Berlinie uzyskał patent na otrzymywanie miedzi i cynku metodą elektrolizy. Zainicjował organizowanie w Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni pokazów prezentujących metodę Łaszczyńskiego. Był pomysłodawcą zachowania w pamięci S. Łaszczyńskiego zastrzelonego przez Niemca 5 września 1939 r. w Kielcach. 19 września 2019 r. u zbiegu ulic H. Sienkiewicza i J. Paderewskiego posadowiono obelisk poświęcony temu uczonemu i wynalazcy.

Profesor patronował także konferencji z udziałem ludzi nauki zorganizowanej 20 września 2021 r. w Miedziance koło Chęciny. Jej pokłosiem było wy-

Profesor Tadeusz Karwan, zdjęcie z książki *Tradycje górnicze Miedzianki*

danie przez Świętokrzyską Grupę „Industria” tomu zatytułowanego *Tradycje górnicze Miedzianki. Łaszczyńscy*.

Również „Industria” powołała Świętokrzyski Klaster Wodorowy, któremu nadano imię Braci Łaszczyńskich, przekształcony w październiku 2023 r. w Dolinę Wodorową zrzeszającą podmioty gospodarcze, samorządy oraz firmy z całej Polski deklarujące działalność na rzecz rozwoju tzw. zeroemisyjnych źródeł energii i produkcji zielonego wodoru, którego efektem jest redukcja emisji CO₂.

Lektura książki *Tradycje górnicze...* oraz rozmowy z wnukami Bolesława – Anną z Łaszczyńskich Kulińską i Michałem Łaszczyńskim przeprowadzone przez Agatę Klimczak-Kołąkowską były inspiracją scenariusza musicalu *Łaszczyńscy w służbie ludzkości*. Jego premiera odbyła się 12 października 2023 r. w Kieleckim Centrum Kultury i została gorąco przyjęta przez publiczność.

Dzięki pomysłowi profesora Tadeusza Karwana pamięć o życiu i dorobku braci Łaszczyńskich jest współcześnie kultywowana przez środowiska naukowe, przemysłowe i artystyczne.

Bracia Łaszczyńscy z Miedzianki: niezwykle umysły, które świat odkrywa na nowo

Fot. archiwum rodziny Łaszczyńskich

Wśród wielu Polaków związanych w minionych stuleciach z regionem świętokrzyskim, ważną rolę w pierwszej połowie ubiegłego wieku odegrali bracia Stanisław i Bolesław Łaszczyńscy - naukowcy i wynalazcy, których osiągnięcia stają się dziś podstawą rewolucji wodorowej.

Dr Andrzej Rembalski

Bracia pochodzili z ziemiańskiej rodziny o bogatych tradycjach patriotycznych. Urodzili się w Garbowie w powiecie wrzesińskim. Stanisław przyszedł na świat 31 lipca 1872 r., a Bolesław 25 stycznia 1875 r. Ojciec ich, Władysław Łaszczyński, ukończył studia chemiczne na uniwersytecie w Heidelbergu w Badenii, a w ostatnim okresie życia pełnił funkcję dyrektora szkoły Rolniczej w Czernichowie koło Krakowa. Matką

była Maria z domu Moraczewska. Bracia zdobyli rzetelne wykształcenie.

Działalność w Miedziance

Stanisław uczył się kolejno w gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim, Śremie, a maturę zdał w renomowanym Gimnazjum Świętej Anny w Krakowie. W szkole tej szczególną uwagę kładziono na przedmioty humanistyczne, dlatego po jej ukończeniu biegle władał językiem greckim i łacińskim. Idąc śladem ojca

rozpoczął studia chemiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, a kontynuował je na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma w Berlinie, gdzie w 1894 r. obronił dysertację doktorską. Po studiach przez kilka lat pracował w Wiedniu w znanej firmie elektrycznej Siemens&Halski, gdzie zajmował się praktycznym zastosowaniem elektrotechniki¹. Interesował się metalami nieżelaznymi, a głównie miedzią. Zgłębił prace, których autorami byli badacze zajmujący się naukami o Ziemi: Jan Filip Carosi, Stanisław Staszic i Georgé Gottlieb

Fot. archiwum rodziny Łaszczyńskich

Upamiętnienie dokonań Braci

Znaczny udział w poznaniu i popularyzacji dziejów dawnej techniki i przemysłu na ziemi chełmińskiej mają pracownicy nauki AGH im. S. Staszica w Krakowie. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku przewodniczący Rady Naukowej Towarzystwa Przyjaciół Górniczego, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach prof. dr inż. Wacław Różański zgłosił propozycję, aby na terenie Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni odtworzyć proces wytopu ołowiu metodą sprzed lat. Opracował projekt i nadzorował budowę pieców. Był także pomysłodawcą nazwy „Wytopki Ołowiu”. Pierwsze wytopy przeprowadził ze swoim wychowankiem i współpracownikiem z AGH dr inż. Ireneuszem Suligą, który nadal sprawuje merytoryczną opiekę nad „Wytopkami”. Współdziałał z nimi pracownik AGH prof. dr hab. inż. Tadeusz Karwan - ceniony w świecie specjalista metali nieżelaznych. Zainspirowany zainteresowaniem gości skansenu, którzy tłumnie oglądali proces wytopu ołowiu, zaproponował przygotowanie pokazu otrzymywania miedzi zgodnie z patentem autorstwa Stani-

śława Łaszczyńskiego. Do zbudowania stanowiska i dostarczenia niezbędnych urządzeń profesor pozyskał swoich wychowanków i współpracowników z Zakładów Górniczo-Hutniczych „Bolesław” w Bukowinie koło Olkusza z ich prezesem mgr inż. Bogusławem Ochabem. Pierwszy pokaz otrzymywania miedzi tą metodą odbył się w 2010 r. i jest organizowany co roku. Uczestnicy imprezy otrzymywali od organizatorów pamiątkowy folder „Tradycje kruszcowe ziemi kieleckiej”, zawierający biogram S. Łaszczyńskiego i techniczny opis procesu. W 2017 r. prof. T. Karwan, jako przewodniczący Komisji Metalurgiczno-Odlewniczej Oddziału PAN w Krakowie, z okazji 25-lecia „Wytopków Ołowiu” zainicjował organizację sesji naukowej pod nazwą „Historyczne dziedzictwo świętokrzyskiego hutnictwa miedzi i ołowiu”. Podczas obrad niektórzy z autorów referatów omawiali znaczenie dokonań S. Łaszczyńskiego. Materiały z konferencji wydane zostały drukiem przez Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej oraz Muzeum Wsi Kieleckiej w tym samym roku. Prof. T. Karwan zgłosił propozycję, aby miejsce, gdzie

został zastrzelony S. Łaszczyński, zostało upamiętnione. Profesor zabiegał o pozyskanie metali, zaprojektowanie tablicy przez studentów Wydziału Odlewnictwa AGH pod kierunkiem dr hab. inż. Aldony Garbacz-Klempka oraz wykonanie jej w Zakładach Odlewniczych „Metal-Kolor” w Starachowicach.

Odsłonięcie tablicy usytuowanej w centrum miasta u zbiegu ulic I.J. Paderewskiego i H. Sienkiewicza odbyło się 19 września 2019 roku. Aktu tego dokonali prorektor AGH prof. dr hab. inż. Mirosław Karbowniczek oraz ówczesna zastępczyni prezydenta Kielc Danuta Papaj. W uroczystości uczestniczyli m.in. wnukowie Bolesława: Anna z Łaszczyńskich Kulińska oraz Michał Łaszczyński, członkowie Komisji Metalurgiczno-Odlewniczej Oddziału PAN w Krakowie, pracownicy AGH i liczne grono mieszkańców Kielc. Podczas tego spotkania zrodził się pomysł, aby w podobny sposób upamiętnić braci Łaszczyńskich w Miedziance. Pracownicy nauki z Warszawy, Krakowa i Kielc zaproponowali zorganizowanie konferencji naukowej poświęconej rodzinie Łaszczyńskich oraz Miedziance. Propozycję tę zaakceptował burmistrz Gminy i Miasta Chęciny mgr inż. Robert Jaworski (absolwent Wydziału Geologii AGH). Do udziału w niej zaproszono potomków Łaszczyńskich oraz naukowców z AGH w Krakowie, Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie, Muzeum Narodowego w Kielcach, Państwowego Instytutu Geologicznego - Państwowego Instytutu Badawczego Oddziału Świętokrzyskiego, Archiwum Państwowego w Kielcach oraz kieleckich uczelni. Jej współorganizatorami byli: Urząd Gminy i Miasta Chęciny, Komisja Metalurgiczno-Odlewnicza PAN w Krakowie oraz Archiwum Państwowe w Kielcach. Konferencja odbyła się 22 września 2021 r. w istniejącej od 2008 r. Muzealnej Izbie Górniczego Kruszcowego w Miedziance. Przed rozpoczęciem obrad na budynku odsłonięto tablicę, a w Izbie otwarto gabinet poświęcony Stanisławowi i Bolesławowi Łaszczyńskim. Uczestnicy konferencji w swych wystąpieniach zaprezentowali historię rodziny, dzieje kopalni w Mle-